

بر نواح خنروندر جها و خرو

مشاوره و آزمایش اچ آی وی

کتاب مرجع پزشکان

تدوین کنندگان:

دکتر بهرنگ شادلو
دکتر معصومه امین اسماعیلی
دکتر آفرین رحیمی موقر

مشاوران فنی:

دکتر محمدمهدی گویا
دکتر عباس صداقت
دکتر مینو محرز
دکتر کیانوش کمالی
دکتر سعید بیان الحق

صندوق جمعیت سازمان ملل

مرکز تحقیقات ایدز ایران
دانشگاه علوم پزشکی تهران

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
معاونت بهداشت
مرکز مدیریت بیماریهای واگیر

عنوان و نام پدید آور:	مشاوره و آزمایش اچ آی وی، کتاب مرجع پزشکان/ وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، معاونت بهداشت، مرکز مدیریت بیماریهای واگیر و مرکز تحقیقات ایدز دانشگاه علوم پزشکی تهران و صندوق جمعیت سازمان ملل؛ بهرنگ شادلو، معصومه امین اسماعیلی و آفرین رحیمی موقر.
مشخصات ناشر:	
مشخصات ظاهری:	
شابک:	
وضعیت فهرست نویسی:	فیپا
عنوان روی جلد:	مشاوره و آزمایش اچ آی وی، کتاب مرجع پزشکان.
موضوع:	اچ آی وی ایدز.
موضوع:	مشاوره.
شناسه افزوده:	بهرنگ شادلو، معصومه امین اسماعیلی و آفرین رحیمی موقر.
شناسه افزوده:	ایران، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، معاونت بهداشت، مرکز مدیریت بیماریهای واگیر.
شناسه افزوده:	مرکز تحقیقات ایدز دانشگاه علوم پزشکی تهران.
شناسه افزوده:	صندوق جمعیت سازمان ملل.
رده بندی کنگره:	
رده بندی دیویی:	
شماره کتابشناسی ملی:	

نام کتاب: مشاوره و آزمایش اچ آی وی، کتاب مرجع پزشکان
نویسندگان: بهرنگ شادلو، معصومه امین اسماعیلی و آفرین رحیمی موقر
سازمان: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، معاونت بهداشت، مرکز مدیریت بیماریهای واگیر و مرکز تحقیقات ایدز
دانشگاه علوم پزشکی تهران و صندوق جمعیت سازمان ملل
ناشر:
طراحی و صفحه آرایی:
طرح روی جلد: مژگان توکلی کیا
شمارگان:
شماره چاپ: اول
تاریخ چاپ: ۱۳۹۲
شابک:

ISBN:

فهرست

۵	.....	اختصارات
۷	.....	پیش گفتار
۹	.....	مقدمه
۱۱	.....	فصل اول: آنچه پزشکان باید در مورد HIV/AIDS و عفونت‌های آمیزشی بدانند
۲۸	.....	فصل دوم: آزمایش HIV
۳۵	.....	فصل سوم: عناصر کلیدی در مشاوره‌ی HIV
۴۷	.....	فصل چهارم: استراتژی‌های تغییر رفتار در مشاوره‌ی HIV
۵۵	.....	فصل پنجم: مشاوره در زمینه‌ی آزمایش HIV
۷۱	.....	فصل ششم: سلامت روان و عفونت HIV
۹۵	.....	فصل هفتم: کار با مراجعین دارای افکار خودکشی
۱۰۵	.....	فصل هشتم: آشنایی با مشاوره‌ی مراقبت
۱۱۳	.....	فصل نهم: مشاوره برای افشای وضعیت HIV
۱۲۱	.....	فصل دهم: مشاوره‌ی پایبندی به درمان
۱۲۹	.....	فصل یازدهم: توجه به گروه‌های خاص
۱۵۹	.....	فصل دوازدهم: سوگ، داغ‌دیدگی و فقدان
۱۷۱	.....	فصل سیزدهم: پایش و ارزیابی
۱۷۹	.....	فصل چهاردهم: مراقبت مشاور از خود
۱۸۷	.....	پیوست ها
۱۹۹	.....	منابع
۲۰۳	.....	نمایه

اختصارات

AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome
ART	Anti Retroviral Therapy
ASSIST	Alcohol, Smoking and Substance Involvement Screening Test
BCC	Behavior Change Counseling
CD4	Cluster of Differentiation 4
CDC	Center for Disease Control
CICT	Client-Initiated Counseling & Testing
CNS	Central Nervous System
CRC	Committee on the Rights of the Child
DALY	Disability Adjusted Life Years
DIC	Drop-In Centers
DNA	Deoxyribonucleic Acid
DOT	Directly Observed Treatment
DSM-IV	Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-IV
ELISA	Enzyme-Linked Immuno-Sorbent Assay
FDC	Fixed Dose Combination
FTM	Female to Male
GHQ-28	General Health Questionnaire-28
HADS	Hospital Anxiety and Depression Scale
HBV	Hepatitis B Virus
HCT	HIV Counseling and Testing
HCV	Hepatitis C Virus
HIV	Human Immunodeficiency Virus
HPV	Human Papilloma Virus
ICD-10	International Classification of Diseases-10
IDU	Injecting Drug User
IEC	Information, Education and Communication
M&E	Monitoring & Evaluation
MAOI	Monoamine Oxidase Inhibitor
MARP	Most At Risk Population
MDD	Major Depressive Disorder
MEMS	Medication Event Monitoring System
MSM	Men who have Sex with Men
MTF	Male to Female
NA	Narcotics Anonymous
NNRTI	Non-Nucleoside Reverse Transcriptase Inhibitor
NRTI	Nucleoside Reverse Transcriptase Inhibitor
PCP	Pneumocystis Carinii Pneumonia
PCR	Polymerase Chain Reaction

PEP	Post Exposure Prophylaxis
PHQ	Primary Health Questionnaire
PI	Protease Inhibitor
PICT	Provider-Initiated Counseling & Testing
PLWHA	People Living With HIV/AIDS
PTSD	Post Traumatic Stress Disorder
RIPA	Radioimmunoprecipitation Assay
RNA	Ribonucleic Acid
SAMISS	Substance Abuse and Mental Illness Symptom Screener
SSRI	Selective Serotonin Reuptake Inhibitor
STI	Sexually Transmitted Infection
TB	Tuberculosis
TCA	Tricyclic Antidepressant
UNAIDS	United Nations Programme on HIV/AIDS
UNGASS	United Nations General Assembly Special Session on HIV/AIDS
VCT	Voluntary Counseling & Testing
WB	Western Blot
WHO	World Health Organization

پیش گفتار

امروزه گسترش روزافزون اچ آی وی به عنوان یکی از چالش‌های بهداشتی، اقتصادی و اجتماعی، پیشرفت و توسعه‌ی جوامع را به خطر انداخته است. مراکز مشاوره‌ی بیماری‌های رفتاری یکی از تجربیات موفق کشور است که توانسته گام‌های مؤثری را در کنترل اپیدمی اچ آی وی بردارد. اولین مرکز مشاوره‌ی بیماری‌های رفتاری در سال ۱۳۷۹ در کرمانشاه و دومین مرکز در سال ۱۳۸۱ در تهران راه اندازی شد، که این اقدام از طرف نهادهای بین‌المللی متولی امر سلامت، تحت نام بهترین تجربه، به سایر کشورها معرفی شده است. با حمایت‌های سیاسی مسئولین، پس از گذشت یک دهه، تعداد این مراکز به سرعت رو به افزایش گذاشت، که هم اکنون شاهد فعالیت ۱۰۳ مرکز و ۱۹۰ پایگاه مشاوره‌ی بیماری‌های رفتاری در سراسر کشور هستیم.

در مراکز مشاوره‌ی بیماری‌های رفتاری، کلیه‌ی خدمات پیشگیری، مراقبت و درمان اچ آی وی به خصوص ارائه‌ی درمان‌های مناسب جهت بیماران، خدمات کاهش آسیب، آموزش، مشاوره و آزمایش اچ آی وی جهت افراد در معرض آسیب به صورت کاملاً محرمانه، داوطلبانه و رایگان ارائه می‌گردد.

از آن جایی که مشاوره‌ی صحیح در این مراکز، اساسی‌ترین نقش را در شناسایی افراد در معرض خطر و نیز پایداری مبتلایان به دریافت خدمات مراقبتی ایفاد می‌نماید، مرکز مدیریت بیماری‌های واگیر و وزارت بهداشت، همواره ارتقای کیفی خدمات مشاوره برای ارائه‌دهندگان این خدمت را مورد تأکید قرار داده است. کتاب پیش رو با هدف ارتقای توان علمی پزشکان در زمینه‌ی اچ آی وی/ایدز و عفونت‌های آمیزشی تدوین شده است. از ویژگی‌های این کتاب، توجه ویژه به نیازهای آموزشی پزشکان با تأکید بر جنبه‌های خاص مشاوره در زمینه‌ی اچ آی وی/ایدز و استفاده از نویسندگانی است که ضمن دارا بودن دانش تخصصی، از تجربه‌ی فعالیت در این حوزه نیز برخوردارند. در پایان از نویسندگان و تمامی عزیزانی که در تدوین این کتاب یاری نموده‌اند، تقدیر می‌شود.

دکتر محمدمهدی گویا

رئیس مرکز مدیریت بیماری‌های واگیر

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

مقدمه

تأسیس مراکز مشاوره‌ی بیماری‌های رفتاری، راهکار مهمی در پاسخ کشور ما به مشکل HIV بوده است. خدمات گوناگونی که برای مراکز مشاوره‌ی رفتاری تعریف شده است، در راستای استراتژی‌های مختلف سومین برنامه استراتژیک ایدز (۱۳۹۳ - ۱۳۸۹) بوده و نقش کلیدی در ارائه‌ی خدمات پیشگیری، درمان و مراقبت از HIV بازی می‌کند. مراکز مشاوره‌ی بیماری‌های رفتاری، مراکزی هستند که قابلیت ارائه‌ی خدمات آموزشی، پیشگیری، مشاوره، مراقبت، درمان و کاهش آسیب را به افراد در معرض بیشترین خطر ابتلا و مبتلایان به HIV و بیماری‌های مقاربتی را داشته باشند. بر اساس دستورالعمل اجرایی مراکز مشاوره بیماری‌های رفتاری، اهداف این مراکز عبارتند از:

- ۱- فراهم نمودن امکان دسترسی عموم جامعه به مکانی مطمئن جهت کسب اطلاعات در خصوص راههای انتقال و پیشگیری از بیماری؛
- ۲- فراهم نمودن امکان دسترسی گروه‌های در معرض بیشترین خطر ابتلا، به خدمات آموزشی، مشاوره، تشخیص HIV، کاهش آسیب، و مراقبت و درمان بیماری‌های مقاربتی؛
- ۳- فراهم نمودن امکان دسترسی مبتلایان به HIV و خانواده‌های آنها به خدمات آموزشی، مشاوره، مراقبت و درمان و کاهش آسیب؛
- ۴- افزایش امکان دسترسی مبتلایان به بیماری‌های مقاربتی به خدمات آموزش، مشاوره، مراقبت و درمان و کاهش آسیب؛
- ۵- افزایش امکان دسترسی افراد در مواجهه شغلی به خدمات تشخیصی و پیشگیری از ابتلا به HIV.

این کتاب برای پزشکان شاغل در مراکز مشاوره بیماری‌های رفتاری که مسئولیت ارائه مشاوره پیش و پس از آزمایش HIV و مراقبت و درمان افراد مبتلا به HIV/AIDS و یا بیماری‌های مقاربتی را به عهده دارند، نگاشته شده است. هر جا که از اصطلاح "مشاور" استفاده شده است، منظور فردی است که به مراجع خدمات مشاوره ارائه می‌کند؛ فارغ از اینکه فرد ارائه دهنده‌ی مشاوره پزشک، روانشناس و یا یک کارشناس مامایی است.

سازمان جهانی بهداشت، یک "مشاوره و آزمایش HIV با کیفیت" را این گونه تعریف کرده است: خدمات قابل دسترسی مشاوره و آزمایش HIV که نیازهای مراجعان و ارائه‌کنندگان خدمت را به طور عادلانه و قابل قبول در چهارچوب منابع و امکانات موجود و در راستای دستورالعمل‌های ملی برآورده می‌کند. هم چنین یک "مشاوره‌ی با کیفیت" این گونه تعریف شده است: مشاوره‌ی با کیفیت، در دسترس، غیرقضاوتی و مراجع محور است. مشاوره باید موجب افزایش دانش پیشگیری از HIV در مراجعان شده و به آنان در تمرکز بر یافتن راه حل‌هایی برای کاهش خطر کمک کند. علاوه بر این، یک مشاوره‌ی با کیفیت موجب ارجاع، پیگیری، و پایبندی به درمان به شیوه و زمان مناسب و قابل قبول می‌شود.

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مصمم است تا به طور نظام‌مند موجبات ارائه‌ی خدمات استاندارد و با کیفیت بالا را به مراجعان مراکز مشاوره‌ی بیماری‌های رفتاری فراهم کند. از آنجا که ارتقای دانش و مهارت ارائه‌کنندگان خدمت، نقش کلیدی را در بهبود کیفیت خدمات ایفا می‌کند، مجموعه‌ای آموزشی برای دست‌اندرکاران این مراکز تدوین شده است تا با مطالعه‌ی کامل آن و شرکت در دوره‌های آموزشی منظم، همراه با تجربیاتی که در حین کار به دست می‌آید، کادر این مراکز را افرادی با کفایت و مسلط بر وظایف خود تشکیل دهند.

هدف نهایی از این تلاش‌ها عبارتند از: افزایش تشخیص زودرس بیماری‌هایی که از وضعیت HIV خود مطلع نیستند، تشویق افراد خانواده و شرکای جنسی بیماران مبتلا به HIV به دریافت مشاوره و آزمایش، ارائه‌ی خدمات پیشگیرانه به افرادی که در معرض خطر هستند، تسهیل دریافت به موقع مراقبت و درمان HIV و حمایت روانی و اجتماعی از بیماران.

گرچه نام این کتاب، "مشاوره و آزمایش HIV" است، ولی مطالب ارائه شده، شامل انواع مسائل شایعی است که پزشکان در برخورد با مراجعان این مراکز با آن روبه رو می‌شوند. از آنجا که مشاوره و آزمایش HIV، نقطه‌ی کلیدی ورود به انواع مداخلات است، اولویت اصلی بر آن گذاشته شده است. این کتاب در راستای اهداف ذکر شده، به تفصیل موارد زیر را تشریح می‌کند: عناصر کلیدی در مشاوره‌ی HIV، مشاوره‌ی پیش و پس از آزمایش HIV به درخواست مراجع و به پیشنهاد درمانگر، روش‌های تغییر رفتارهای پرخطر در مشاوره‌ی HIV، مشاوره برای افشای وضعیت HIV، مشاوره‌ی مراقبت، مشاوره‌ی پایبندی به درمان، اختلالات روانپزشکی و HIV، تداخل دارویی داروهای ضد رتروویروسی با داروهای روانپزشکی، کار با مراجعین دارای افکار خودکشی، سوگ، داغ‌دیدگی و فقدان، مشاوره با گروه‌های خاص شامل زنان باردار، زنان تازه فارغ شده و همسران آنها، کودکان و نوجوانان، مردانی که با همجنس خود، رابطه‌ی جنسی دارند، مراجعین دچار اختلال هویت جنسی و افراد دوجنسیتی، تن‌فروشان و مصرف‌کنندگان مواد و الکل. هم چنین مشاوره با ارائه‌کنندگان خدمات بهداشتی پس از مواجهه‌ی اتفاقی و روش‌های مراقبت مشاور از خود در مقابل استرس و فرسودگی شغلی در ادامه مورد بحث قرار گرفته است. علاوه بر این برای پزشکانی که مسئولیت کنترل کیفیت مرکز را به عهده دارند، چگونگی پایش و ارزیابی خدمات مشاوره ارائه شده است.

در تدوین این کتاب تلاش شده است تا از روزآمدترین اطلاعات و منابع استفاده شود. امید است تا متخصصان و دست‌اندرکاران با مرور این کتاب، بازخورد خود را برای هر چه پربارتر شدن آن به نویسندگان ارائه نمایند تا در ویرایش‌های بعدی کتاب از راهنمایی‌های آنان استفاده شود.

نویسندگان این کتاب از سرکار خانم دکتر میترا فلاحی برای همکاری نزدیکشان و هم چنین سرکار خانم فهیما فرهی و سرکار خانم زینب السادات موسوی سپاسگزاری و قدردانی می‌نمایند.

دکتر آفرین رحیمی موقر

دانشیار روانپزشکی، مرکز تحقیقات ایدز ایران

دانشگاه علوم پزشکی تهران

تابستان ۱۳۹۲